

Tanulmánykötet
„Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben”
konferencia

Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája

Igazságügyi Hivatásrendek Jogi Képzései

9.

Sorozatszerkesztő:

Szabó Imre
egyetemi tanár

Tanulmánykötet
„Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben”
konferencia

Szerkesztette:
Szakály Zsuzsa

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.
Budapest, 2019

© *Bányai István, 2019*
© *Csák Zsolt, 2019*
© *Hajdú Mihály, 2019*
© *Kereszty Éva M., 2019*
© *Meleg Gábor, 2019*
© *Varga András, 2019*
© *Virág Csaba, 2019*

Lektorálta:
Siket Judit

Felelős kiadó:
Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

Felelős vezető:
Papp Tibor ügyvezető

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

TARTALOM

Előszó	7
Bányai István	
Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben – a kérdéskör vizsgálata a szakértő szemszögéből	9
1. Bevezetés	9
2. Hogyan kerül igazságügyi szakértő a tárgyalóterembe; mitől „más” a tárgyalóterem?	9
3. Igazságügyi szakértő feladata a tárgyalóteremben, illetve az eljárásban	11
4. Az igazságügyi szakértő tárgyalótermi „szerepei”	15
Virág Csaba	
A szakértői bizonyítás egyes kérdései a polgári perben	19
A 2016. évi CXXX. törvény újításai a szakértői bizonyítás körében	19
I. Dogmatikai és rendszertani kérdések a szakértői bizonyítás körében	19
II. A szakértői bizonyítás célja	26
III. Összegzés	35
Kereszty Éva M.	
Szakértő a polgári peres eljárásban „Szakértő a tárgyalóteremben” konferencia	37
1. Bevezetés	37
2. A szakértő eljárási részvétele	38
3. A szakvélemény	41
4. Szakértői panaszok tárgyalási helyzetben	43
5. A szakértő díjazása	46
6. Összefoglalás	46
Csák Zsolt	
Igazságügyi szakértő a büntetőügyekben	47
1. Bevezetés	47
2. Kötelező-e a szakértő – a szakértő mellőzhetetlensége	48
3. A szakvélemény jelentősége – értékelése	49
4. A szakértő kirendelése	52
5. A magánszakértő	53
6. Összegzés	56

Melegh Gábor

Az igazságügyi műszaki szakértő alkalmazása, határai, korlátai	59
1. A szakértő és igénybevétele	59
2. Példa a szakértői együttműködésre (mérnök és orvos szakértő)	61
3. Egy példa a szakértés gyakorlati problémáival (PKKB. 18.P.52435/2010)	62
Ajánlott irodalom:	66

Hajdú Mihály

Igazságügyi szakértői vélemény (tevékenység) a gyakorlatban	67
1. Bevezetés	67
2. Az igazságügyi szakértő kiválasztásának, kirendelésének problémakörei	67
3. Kirendelői kérdések a kirendelt szakértő felé	68
4. A szakértői vélemények értékelési problémaköre	69

Varga András

Igazságügyi szakértő a közigazgatási perben	71
1. Bevezetés	71
2. Az eljárásjogi háttér	71
3. Bizonyítási szabályok a Kp.-ban	72
4. A szakértői bizonyítás szabályai a Pp.-ben	72
5. A szakértői bizonyítás szabályai a Kp.-ban	73
6. Összegzés	76

Igazságügyi Hivatásrendek Jogi Képzései sorozat eddig megjelent kötetei	79
---	----

SZAKÉRTŐ A POLGÁRI PERES ELJÁRÁSBAN „SZAKÉRTŐ A TÁRGYALÓTEREMEN” KONFERENCIA

KERESZTY ÉVA M.
intézetvezető
SZTE Igazságügyi Orvostani Intézet

1. Bevezetés

A „szakértő” fogalmát nemcsak köznapi, de igazságszolgáltatási értelemben is több jelentésben kell értelmeznünk. A szakértők egy köre nem bejegyzett igazságügyi szakértő, hanem olyan szakember, aki egy szakterület ismereteivel rendelkezik és a közigazgatásban, hatóság munkatársaként dolgozik, s mint a hatóság szakértelemmel rendelkező tagja jár el szakértőként egyes ügyekben. Vannak olyan közigazgatásban dolgozó szakemberek, akik a közigazgatás rendszerében kifejezetten szakértői bizottsági tag munkakörben tevékenykednek, mint például a Kormányhivatalban működő orvosszakértői bizottságok szakorvos tagjai, akik a legismertebb rokkantossági és fogyatékosági támogatási eljárásokon túl még további több tucat különböző processzus során a hatóság számára végzik szakértői tevékenységüket.

Ezen szakemberek munkáját két lényeges elem alapvetően megkülönbözteti az igazságügyi szakértők tevékenységétől: személyükben és véleményükben nem függetlenek, a jogalkalmazás során a kormányzati végrehajtó hatalom részeként, a mindenkori kormányzati célok megvalósításának érdekében végzik jogalkalmazói munkájukat (a bírósági felülvizsgálat során ez a szabályok értelmezése, illetve a bizonyítékok teljes körű mérlegelése tekintetében mutatkozik meg). Másrészt az ő esetükben nincs meg az igazságügyi szakértőkre vonatkozó törvényi alávetettség, azaz véleményük sem formai, sem tartalmi szempontból nem azonos szempontok szerint készül, valamint a szakértői vélemények bírósági előadása, ütköztetése, a felek indítványára történő kiegészítése sem merül föl. A hatóság alkalmazottjaként eljáró szakemberek esetében a kompetencia megléte vagy hiánya jelentősen különbözik az igazságügyi szakértői kompetenciától, de ennek elemzése meghaladja jelen tanulmány kereteit.

A hatóság részeként dolgozó hozzáértőként ők legfeljebb eseti szakértőként vehetnek részt a nyomozó hatóság eljárásaiban vagy bírósági peres és nemperes eljárásokban vagy az ezt előkészítő előzetes bizonyításban. Ezek az eljárások jelentik az igazságügyi szakértők „terepét”. A polgári peres eljárásban a 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) XXI. fejezete tartalmazza a speciális rendelkezéseket, de többszörösen hivatkozik a szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvényre is (a továbbiakban: Sztv.).

2. A szakértő eljárási részvétele

A szakértő az eljárás szabályozott szereplője, az elkészített szakvélemény a bizonyítás egyik eszköze. Az eljárásban a Pp. „közreműködőként” tekint a szakértőre. Három típusba sorolja a törvény a szakértőket:

- kirendelt szakértő,
- magánszakértő,
- korábban, más eljárásban (ugyanabban a kérdésben) eljáró szakértő (a szakvélemény felhasználhatósága).

A magánfél által felkért szakértő bevonása az eljárásba először került részletes szabályozásra (Pp XXI. fejezet 88. cím). A bíró szempontjából egyszerűsíti az eljárást, hiszen a tartalom, a határidő és a díjazás minden feladatát a szakértői bizonyítást igénylő félre terheli, a bíróság és a szakértő közt nincs kapcsolat, ezzel óhatatlanul nagyobb teret enged az egyoldalú (részrehajló) szakvélemény elkészítésének.

A szakértő számára számos új feladatot és felelősséget ad ugyanakkor, amelyek némelyike szinte teljesíthetetlen. A bíróság jóváhagyásával készülő magánszakvélemény esetében pl. a bíróság mindennemű segítsége és/vagy kontrollja nélkül a szakértő felelős az ellenérdekű felek megkereséséért, az ő felvetéseik, kérdéseik, álláspontjuk beszerzéséért és azok beépítéséért a szakvéleménybe.¹⁰⁰

Nem tisztázza a törvény, hogy mi a teendő, ha az ellenérdekű fél észrevételeinek száma, átadott dokumentációja olyan terjedelmű, ami jelentősen meghaladja az eredetileg tervezett szakértői feladat nagyságát és időigényét. Sem a költségek tekintetében nem rendelkezik a törvény, sem a szakértő racionális „védelmét” nem biztosítja a felek szakértőt érintő rosszhiszemű cselekményeivel kapcsolatban, hiszen ebben az esetben a szakértő nincs kapcsolatban az eljáró bírósággal. Ugyanakkor nem utal arra sem, hogy a felek részéről mely magatartás adhat alapot arra, hogy az addig végzett tevékenység díjazása mellett mondassa fel a szakértő a magánféllel létrejött megbízást a teljesítés (utólagos) ellehetetlenülésére hivatkozva úgy, hogy ezzel kapcsolatban a későbbiekben ne próbálják a szakértőre hárítani az esetleges pervesztességet.

Sajátos új szabály, hogy a magánfél szakértőjének tárgyalási megjelenéséről (a szakvélemény szóbeli kiegészítése céljából) a magánfélnek kell gondoskodnia,¹⁰¹ ami felveti, hogy kell-e idézést küldeni, a tárgyaláson történő megjelenés munkáltatói biztosítása kötelező-e. Az Sztv. 46. szakasza szerint kizárólag „a hatóság idézése alapján az eljárási cselekményeknél való megjelenéshez, a tárgyaláson való részvételhez és a szemle lefolytatásához, vizsgálat elvégzéséhez szükséges időre köteles a munkavégzés alól mentesíteni” a szakértőt. A magánfél felkérésére dolgozó szakértő tehát negatív diszkrimináció alá esik/eshet, a szakértő a felkérés

¹⁰⁰ Pp. 303. §.

¹⁰¹ Pp. 304. § (4) bekezdés.

visszautasításában válik érdekeltté, ami éppen ellentétes az új Pp. szakértői eljárásra vonatkozó újjítási céljaival.

Szokatlan és a magánfél megbízása alapján eljáró igazságügyi szakértők számára sértő a megfogalmazás, amely szerint a magánfél a szakértőt a tárgyalásra „előállítja”. A szó értelmező szótári magyarázata is a hatalmi, illetve erőszakos úton történő kényszerre utal, ez tartalmában és szóhasználatában is idegen a polgári eljárás szabályaitól. Nem rendezett, hogy a bíróságnak milyen kötelezettségei vannak a megjelenés biztosítását illetően (az időpont kitűzésekor a munkavégzés, utazási idő és távolság figyelembevétele stb.). Technikailag tisztázatlan, hogy a szakértő, amennyiben él indítványozási jogával vagy eljárási cselekményeknél történő részvételi jogával, azt hogyan érvényesíti (kizárólag a megbízón keresztül, annak jóváhagyásával). Nem egyértelmű, hogy a felkérést követően a bírósággal kapcsolatba kerül-e a kirendelt szakértőhöz hasonlóan.

A Pp. és a Sztv. alapján magánfél felkérésére is csak bejegyzett igazságügyi szakértő járhat el, hiánya esetén lehetséges eseti szakértő kirendelése.¹⁰² Hogyan ellenőrzi a bíróság, hogy a magánfél talált-e vagy miért nem talált eljáró bejegyzett szakértőt az ügyében, vagy ez a garanciális ajánlás inkább csak szolid ajánlás, amelyet könnyen kijátszhat az, aki ezt szeretné? A magánfél felkérésére eljáró eseti szakértő (tehát nem igazságügyi szakértő) alkalmazása így elvileg nem kizárt, a bíróság számára viszont csak az általa történt kirendelésekre írja elő a Sztv., hogy nyilatkoztassa a szakértőt arról, hogy a szakértői törvényt magára nézve kötelezőnek ismeri el.¹⁰³ A magánfél által felkért szakértő esetében tehát csak a felkérés jóváhagyásakor van mód annak ellenőrzésére, hogy a jogi követelményeknek megfelelő szakértő felkérésére kerül-e sor, de ilyen ellenőrzési kötelezettség nem áll fenn. Sajnos a gyakorlatban lehetséges annak a reális veszélye, hogy tekintélyes (vagy erre vállalkozó) szakemberek (de nem szakértők) bevonása úgy történik meg, hogy ha az ellenérdekű felek kifejezetten nem kifogásolják, akkor a bíróság sem észleli ezt.

Ez a szakértői munkában szakértői törvény szerinti szabályokat követő, kompetenciát tisztelő, jelentős kamarai befizetési kötelezettséggel terhelt és kötelező képzésekben részt vevő szakértők számára hátrányos folyamat, amellyel szemben az eljáró bírónak esetenként, a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarának pedig szakmai érdekképviselőként általánosan kell fellépnie. Az elvileg pártatlan, nem az ügyfél érdekében történő véleményezés a magánfél felkérésére eljáró szakértőre is vonatkozik,¹⁰⁴ a Polgári Törvénykönyv megbízói utasításra vonatkozó egyes szabályait kifejezetten kizárja az alkalmazásból. Ennek gyakorlati érvényesítése és ellenőrzése azért nehéz, mert a felek és a bíróság éppen a szakértő által vizsgált szakkérdésben nem rendelkeznek a szükséges ismeretekkel.

A magánfél felkérésére eljáró szakértő megbízási szerződése a bíróság számára homályban marad, így a díjazás sem feltétlenül ismert. A nagymértékben különböző anyagi helyzetű ügyfelek esetében így a bizonyításban a „fegyveregyenlőség” sérülhet, nem kizárható

¹⁰² Pp. 300. § (2) bekezdés.

¹⁰³ 2016. évi XXIX. törvény 45. § (2) bekezdés n) pont.

¹⁰⁴ 2016. évi XXIX. törvény 24. cím 52. § (5) bekezdés.

az elfogult, szélsőséges esetben a hamis szakvélemény megjelenése. Ugyanazon szakkérdésben más szakértő bevonása csak korlátozottan (nyilvánvalóan nem megfelelő vélemény) lehetséges, így az ellenérdekű fél bizonyításának lehetőségei beszűkülnek, és ez némi manipulációval elősegíthető. Új feladat a bíróságok számára ennek vizsgálata és kiszűrése. A Pp. 306. szakasza rendelkezik a szakvélemény értékeléséről és az aggályossági okokról, így a bíróság számára nemcsak lehetőség, hanem kötelezettség is a szakvélemények ilyen irányú vizsgálata. A Pp. törekvése, hogy a végtelen számú szakértő bevonását csökkentse, nem értelmezhető úgy, hogy nem lehetne – szükség esetén – új szakértői véleményt készíteni a megfelelő bizonyítás érdekében.

A Pp. magánszakértői, kirendelt szakértői és más eljárásban készült szakértői véleményeket ismer. A Sztv. a szakértő státusza (egyéni, intézményi, intézeti, testületi és eseti), valamint kirendelt és felkért szakértő szerint csoportosítja a szakvéleményezést. Az igazságügyi szakértő igénybevétele a szakértői eljárás jellege és körülményei alapján a következő lehet:

- kirendelés alapján adott szakvélemény – iratok alapján,
- kirendelés alapján adott szakvélemény – szemle/személyes és/vagy laboratóriumi vizsgálat és iratok alapján,
- kirendelés alapján adott szakvélemény – a perrendtartás szerinti előzetes bizonyítási eljárásban vagy bírósági tárgyaláson, de előzetes kérdések alapján felkészülést követően,
- kirendelés alapján adott szakvélemény – bírósági tárgyaláson, a feltenni szándékozott kérdéseket illetően előzetes ismeretek nélkül,
- közjegyzői felkérés/kirendelés alapján adott szakvélemény – iratok alapján,
- közjegyzői felkérés/kirendelés alapján adott szakvélemény – szemle/személyes és/vagy laboratóriumi vizsgálat és iratok alapján,
- magánfél felkérésére adott szakvélemény – iratok alapján,
- magánfél felkérésére adott szakvélemény – szemle/személyes és/vagy laboratóriumi vizsgálat és iratok alapján.

A fenti csoportosításhoz részletes magyarázatot lehet adni az egyes véleményezések hasonlóságait és különbségeit illetően, de most csak néhány, az új Pp. alkalmazásával járó jelenségre hívjuk föl a figyelmet.

A határidők és határnapok betarthatósága szempontjából nem mindegy, hogy hány szak-konzultáns bevonása szükséges, milyen vizsgálatok elvégzése szükséges, a szakértői vizsgálat kezdetén rendelkezésre állnak-e az iratok, vagy utolsó pillanatban kell ezeket áttekinteni és értékelni. Kirendelés esetén van mód a szakértő és a bíróság közötti interaktív kapcsolattartásra, tehát a bíró tisztában van a folyamattal, annak elhúzódásával, és egyes esetekben be is avatkozhat. A magánszakértői eljárásban ez nem biztosított, merev, fekete-fehér helyzetek alakulhatnak ki, és az ellenérdekű fél ezt ki is tudja használni.

Jelentős különbség van a perbeni szakvélemény és a pert megelőző eljárásban, illetve előzetes bizonyításban készülő szakvélemény között. Míg a perben a perfelvételi szakban

tisztázott kérdésekben kell a bizonyítást lefolytatni, addig a megelőző bizonyításban a szakértőtől várja el a fél (és jogi képviselője), hogy „összerakja számukra” a keresetlevelet. Emiatt újra kell értékelni az „egyéb szakértői észrevétel” fogalmát, amely a kirendelések utolsó kérdéseként szokott szerepelni. Az új Pp. alapján a keresethez kötöttség szigorodása mellett a felek és a bíróság a bizonyítás tekintetében is kötve vannak a perfelvételtkor tisztázott bizonyítási kérdésekhez, s ez adja a szakértő számára feltehető kérdések keretét is. Fokozott felelősség terheli tehát a szakértőt abban, hogy ezen keretek között maradjon akkor is, ha számára nyilvánvaló, hogy az ügy igazságos megítélése érdekében más kérdésekben kellene bizonyítást lefolytatni.

3. A szakvélemény

A bíróság, illetve a szakértő elé kerülő polgári jogi igények rendkívüli szerteágazósága azzal jár, hogy számos esetben a jogszabályokban megjelenő szakmai szabályokat a szakértők elmélyültebben, pontosabban, jobban tudják, tételes anyagi jogi ismereteik alaposabbak, mint az ügyben részt vevő jogász végzettségű résztvevőké. Részben ez vezet ahhoz, hogy a szakértő „ténybíró” szerepbe kerül, illetve az egyéb szereplők a szakértőt tüntetik fel az ügy kulcsszereplőjének. A Sztv. 47. § (6) bekezdése tiltja a szakértőnek a jogkérdésben történő állásfoglalást.

A szakértői munka során a szakértő sajátos helyzetben van, hiszen laikusok veszik igénybe különleges szakértelmét. Ennek megfelelően a szakértő felé irányuló elvárás sem mindig adekvát. Különösen érvényes ez a polgári jogi ügyekre, amelyekben a bírák ügýtípusoknak megfelelő szakosodása sem garantálja az igen nagyszámú, nehezen követhető jogi és szakmai szabályok ismeretét és a jogvitában releváns tények bizonyíthatóságának és/vagy bizonyítási metodikájának ismeretét.

A Sztv. 2016-ban a szakértéssel kapcsolatos feladatokat összefoglalta, de alapvetően abból indult ki, hogy az igazságszolgáltatással szemben megfogalmazható kritikák a szakértők miatt is alakultak ki. A részletes szabályozás elsősorban a szakértők kötelezettségeinek és szankcionálásának eszköze, ami hosszabb távon veszélyeztetheti a szakértői kar megfelelő létszámát és stabilitását. Számos szakterületen már ma is komoly gondot jelent szakértőt találni.

A kirendelések során a kirendelő szervek elvárása, hogy a szakértő teljes mértékben tisztában legyen az ügy eljárásjogi szabályaival. A jelenlegi szabályok szerint a szakértő jelölteknek a kinevezést megelőzően kell kétnapos jogi tanfolyam alapján sikeres vizsgát tenniük a kinevezés feltételeként. Kétévente kell egynapos továbbképző tanfolyamon részt venni. Ez nyilvánvalóan nem elegendő ahhoz, hogy az összes jogág eljárási szabályaiban megfelelő tudással és biztonsággal vegyen részt a szakértő. (A kirendelők gyakran hivatkoznak arra, hogy ők az egyik vagy a másik jogágban járatosak, nem ismerik a másikat, de a nem jogi végzettségű szakértőtől elvárják, hogy jártas legyen benne.) Fontos lenne, hogy a konkrét eljárásban is kapjon segítséget, tájékoztatást a szakértő, amennyiben erre szüksége van.

A szakvélemény elkészítése és a tárgyaláson történő szóbeli kiegészítése során is jelentősége van a szakértői kompetencia tisztázásának, illetve a szakkonzultáns bevonása és az egyes vizsgálati módszerek megválasztása tekintetében a szakértő módszerválasztási szabadságának. Amennyiben nem a jogszabályon alapuló kötelező szakértői kirendelés történik, akkor a szakértő kirendelése során a kompetencia alapvető szabályainak megfelelően kell a bíróságnak eljárnia. Ehhez azonban két területen szükséges a kirendelői jártasság: a szakértői törvény végrehajtási rendeletei szólnak kompetenciakérdésekről, pl. arról, hogy kártérítési kérdésekben is csak igazságügyi orvostan szakértő (tehát nem traumatológus vagy egyéb szakértő) adhat véleményt, illetve ismerni szükséges az egyes szakorvosi szakterületek profiljába tartozó orvosszakmai kompetenciákat. Típusos, hogy a neurológus, pszichiáter és pszichológus közötti elhatárolás nem ismert, vagy a szeptikus beteg ellátásában infektológust keresnek intenzív terápiás szakorvos helyett, de mérnöki szakterületen is igen különböző kompetenciájú szakértők járnak el.

Nyilvánvaló, hogy a szakértő szakmai kompetenciájába tartozó kérdésben a kirendelő nem utasíthatja a szakértőt, hiszen ezzel éppen a különleges szakértelemről fakadó feladat elvégzésébe avatkozna be, szigorúan értelmezve tehát az esetleges kötelezően bevonandó szakkonzultáns szakterületi megjelölése is sérti a szakértői kompetenciát és függetlenséget. A kirendelés a szükséges szakkonzultáns (esetleges) bevonására vagy erre vonatkozó szakértői terv indokolására és jóváhagyásra történő előterjesztésére vonatkozhat.

A szakvélemény szóbeli előterjesztése és kiegészítése során még problematikusabb a szakkonzultáns (a gyakorlatban: szakkonzultáns) igénybevétele. Az Sztv. 59. § (1) bekezdés egyértelmű a tekintetben, hogy a szakkonzultáns a szakértő vonja az ügybe, tehát a kirendelő és a szakkonzultáns között szakmai, eljárásjogi kapcsolat nincs, a tárgyaláson a szakkonzultáns jelenléte említésre sem kerül.

Az – álláspontom szerint – jogszerűtlen gyakorlat azonban az, hogy a szakkonzultánsokat igen gyakran idézik a tárgyalásra, ahol a bíróság és a felek közvetlenül, mintegy szakértői meghallgatásra jellemzően intéznek hozzá kérdéseket. Megítélésem szerint ez igen súlyos eljárási jogsértés. A szakkonzultáns az ügy egészét nem ismeri, csak a speciális ismeretei körében felmerülő részletkérdésekben segíti a szakértői álláspont kialakítását. Önálló megállapítása vagy szakértői következtetése nem lehet. Nem tehetnének fel számára közvetlenül kérdéseket, csak a szakértő teheti meg, hogy akár a tárgyalási meghallgatása keretében tanácskozik a szakkonzultánsal és annak alapján válaszolja meg a feltett kérdéseket, különleges esetben pedig a szakértő hatalmazhatja fel a szakkonzultánsra, hogy közvetlenül feleljen egyes kérdésekre. Ez utóbbit nem tartom helyesnek éppen a korábban kifejtettek, elsősorban a szakkonzultáns jogi és ügyben való jártasságának hiánya miatt.

Bírókra rákérdezve, hogy milyen minőségben hallgatják meg a tárgyaláson a szakkonzultáns, volt, aki tanúnak nevezte, ami kizárt, hiszen az ügyben közvetlen tényismerete nincs és más szerepkörben vett részt. Volt, hogy eseti szakértőnek minősítették, ami szintén nem jogszerű, hiszen egy személy kétféle szerepkörben nem szerepelhet az ügyben, és ezzel ő maga, de a kirendelt szakértő is összeférhetlenné válik a véleményadáskor.

Tapasztalatom az – konkrét ügyek említése nélkül –, hogy a felek és jogi képviselőjük éppen a bizonytalan, gyakorlatlan szakkonzultáns „megingásait” kívánták a perben arra használni, hogy a szakvélemény megállapításait relativizálják vagy ellentmondást sugalljanak abban.

A szakértői vélemény részletes elemzése, az arra tett észrevételek, kifogások és kiegészítő kérdések feltétele önmagában nem kifogásolható a szakértő részéről. Ugyanakkor az elmúlt évek gyakorlata azt mutatja, hogy a felek a szakértői vélemény elutasítását, ismételt kérdések, majd az ismételt szakértői kirendelések indítványozását kizárólag a perelhúzás érdekében alkalmazzák, a nem tetsző szakvéleményt hamis szakvéleménynek nevezik, a szakértőt megfenyegetik a feljelentéssel, esetleg a szakértői kamaránál kezdeményeznek eljárást ellene.¹⁰⁵ Mindezt úgy, hogy az eljáró bíróság vagy egyéb kirendelő szerv részéről ilyen aggály nem merült fel, illetve előttük alapos indokot erre vonatkozóan nem közöl a fél.

Ugyanígy a fél számára nem megfelelő szakértői megállapításokat személyiségi jogi sérelemként perlik, hiszen ezen alapul az az elmarasztalás, amely a jó hírnevüket sérti. A súlyos formai vagy tartalmi hibában nem szenvedő, megfelelőként elfogadott szakvélemény is bizonyulhat hibásnak, tévesnek új adatok, egyéb körülmények alapján vagy a szakértői állásponttól eltérő jogi mérlegelés alapján (pl. történt-e foglalkozási szabályszegés és az okozott-e közvetlen veszélyhelyzetet). Az eljárás egyéb résztvevőit a jogszabályok megfelelően védik az ilyen esetekben kezdeményezett eljárásokkal szemben, a szakértő azonban semmiféle védelmet nem kap. A szakértő egyebekben csak a díjmegállapítás és a bírság tekintetében rendelkezik jogorvoslati lehetőséggel, egyéb esetekben nincs módja a szakértői eljárással kapcsolatban keletkezett jogsérelem kiküszöbölését kezdeményezni. Nemcsak a polgári, hanem minden ügytípus esetében vizsgálnunk kell a szakértő jogait a szakvélemény elkészítése és a szakértő tárgyalási megjelenése és szakvélemény előterjesztése során.

Egyes bíróságainkon megtiltásra került a bírákhoz telefon bekapcsolása akár a felek, akár a szakértők részéről. Ez ellehetetleníti a kirendelés szakértő által szakmailag hibásnak vagy félreérthető részeinek tisztázását, az esetleges iratbeszerzéssel kapcsolatos kérdések és feladatok egyeztetését. Ennek hiányában kizárólag az írásbeli eljárás marad, ami a per elhúzásához vezethet.

4. Szakértői panaszok tárgyalási helyzetben

Jelen munka során elsősorban a tárgyalótermi megjelenésre fókuszálva elemezzük a szakértő helyzetét, bár a korábbiakban utaltunk arra, hogy számos ponton az írásbeli véleményadás során is problémás a kirendelő és a szakértő közti kapcsolat.

¹⁰⁵ A szerző számos gyakorlati életből vett példára hivatkozik, azonban tekintettel arra, hogy csak az új szakértői törvény hatálybalépése utáni ügyeket mutatja be, és azok számos esetben még nem zárultak le, adatvédelmi okokból nem ad meg ügyszámokat.

A tárgyalás során felmerülő leggyakoribb szakértői kifogások a következők:

A megjelenési időpont megválasztásakor a bíróság sok esetben megfelelően előzékenyen veszi figyelembe, hogy a szakértő honnan érkezik, illetve egyezteti a tárgyalási időpont megfelelőségét. Sok esetben azonban ez elmarad, tudok szakértő idézéséről Pécsről Nyíregyházára reggel nyolcra úgy, hogy az éjszakai szállás költségét a bíróság nem kívánta megtéríteni. Külön kérés ellenére nem úgy időzítette a bíróság a szakértő meghallgatását egy további ügyben, hogy az ország másik végéről időben visszaindulhasson otthonába, így anyaként lemaradt első osztályos általános iskolás fia anyák napi ünnepségéről. Másutt a bíróság – bár megígérte – elfelejtette kiadni az igazolást a tárgyalási meghallgatásról, ezért a szakértő hivatkozását a parkolási cég a parkolási idő túllépése miatt kiszabott pótdíj tekintetében nem fogadta el.

A személygépkocsi használatát előre kell engedélyeztetni akkor is, ha egyébként tömegközlekedéssel nem lehetne az adott időpontban megjelenni a tárgyaláson, és a szakértői jogszabályok hatálya alatt – a pénzügyi jogszabályokban előírtakkal ellentétben – az amortizációt nem lehet felszámítani.

A tárgyalóteremben a szakértői munka feltételei általában nem biztosítottak. A szakértő, aki magával hozza az ügy minden nála lévő anyagát, és nem emlékképekből, hanem az eredeti dokumentáció felhasználásával, új adatok és dokumentumok összevetésével végzi feladatát, nem kap egy olyan felületet, ahol ezeket elhelyezhetné, kinyithatná, megfelelően jegyzetelhetne. A hallgatóság számára fenntartott helyeken, a más tárgyalási napokon a vádlottak számára fenntartott helyen kell a szakértőnek összehúzódnia. Sok esetben ad segítséget a bíróság azzal, hogy – amennyiben üresen marad – helyet biztosít a jogi képviselők asztalánál. Ez viszont azt a látszatot kelti, mintha egyik oldalon lenne a szakértő, ami nem szerencsés.

Még ma is megtörténik, hogy a szakértőt – tanú módjára – kiküldik a tárgyalóteremből, ez nemcsak személyére lehet sérelmes, de akadályozza azon jogának gyakorlásában, hogy az ügy adatait megismerheti, az eljárási cselekményeknél jelen lehet, és bizonyítást vagy kérdések feltevését indítványozhatja a felek és a tanúk meghallgatásakor. Egyes bírók a szakértői igazolvány mellett személyi igazolványt és lakcímkártyát is kérnek, és külön-külön (a másik egyidejű kiküldésével) hallgatják meg a komplex vagy egyesített szakvéleményt adó társszakértőket (ez utóbbi indokolása nélkül).

A szakértő támadása és becsmérése a felek és jogi képviselőik részéről manapság egyre elterjedtebb pertaktikai fogás. Kevés az ezzel szemben megfelelő eréllyel fellépő bíró, de néhány esetben a hasonló hangnemben válaszoló vagy „védekező” szakértő kizárására került sor elfogultsági okra hivatkozva. A tárgyaláson elég sokszor megtörténik, hogy a szakértőhöz annak ellenére nem tesznek föl kérdést, hogy nyilvánvalóan ezzel a céllal indokolták tárgyalási idézését. Megítélésem szerint ez már súrolja a rosszhiszemű eljárás fogalmát az indítványozó részéről, különös tekintettel az ilyenkor felszámítható költségekre és az egyéb tevékenységtől elvont időre.

Ugyanakkor a szakértők is kifogásolható módon járnak el, amikor vitatott kérdések felvetésekor „megsértődnek”, kizárólag életkorukra vagy szakmai tapasztalatukra (esetleg beosztásukra)

hivatkoznak a szakmai érvelés helyett. Megítélésem szerint a védekezés során felmerülhetnek olyan szempontok, amelyeket a szakértő korábban azért nem vizsgálhatott, mert akkor még fel sem vetették. Márpedig a szakvéleményben a rendelkezésre álló adatok, védekezés, a felek nyilatkozatai alapján kell elsődlegesen eljárni, tehát a későbbiekben jogosan merülhetnek fel újabb kérdések.

Az új polgári eljárási szabályok alapján a perfelvételi szakban tisztázni kell a bizonyítandó kérdéseket és érdemi ellenkérelmet kell előterjeszteni az összes bizonyító dokumentum egyidejű előterjesztésével, de így sem zárható ki, hogy a szakértő az eljárásban már a szakvélemény elkészítését követően találkozik új tényekkel, amelyek a szakvélemény megállapításainak revízióját igénylik. A szakvélemény elkészítésekor – jó esetben – a szakértő a hatályos szakmai szabályok ismerete mellett is köteles a vitatott szabályok ellenőrzésére és az ügyet érintő szakirodalom áttekintésére. A szakirodalom áttekintése alapján lehet nyilatkozni az elvárható magatartásról, egy nemkívánt esemény bekövetkezésének kockázatáról, az elhárítás esélyeiről. Célszerű, hogy a tárgyaláson háttéranyagként ez is a szakértő rendelkezésére álljon, illetve pontosan tudjon ezekre hivatkozni, hiszen a felek és a bíróság önmaga ezt kikutatni nem tudja, de a szakvélemény hitelességéhez ez jelentősen hozzájárul.

A tárgyaláson – taktikai okból – számos olyan kérdést vetnek fel a felek, amelyek elsődlegesen a bíróság, esetleg az ellenfél, vagy akár a szakértő érzelmi befolyásolására alkalmasak, a károk, sérelmek eltúlozva, tényleges jelentőségüket meghaladva kerülnek bemutatásra. A felek ennek alátámasztására olyan kérdéseket is feltesznek a szakértőnek, amelyek a szakvéleménynek nem voltak tárgyai, nem tartoznak a bizonyítandó kérdések körébe. A tárgyaláson a szakértő nem tagadhatja meg a válaszadást ezekre a kérdésekre, ezért a bíró felelőssége megtiltani a válaszadást, illetve a felet kioktatni a feltehető kérdésekről.

Ugyancsak súlyosan hibás az a szakvélemény, amely nem tudományos megalapozottsággal elemzi a bizonyítást igénylő problémát, hanem kizárólag leíró jelleggel közelíti meg és ebből szubjektív értékítéletet alkot. (Találkoztam olyan véleménnyel, amely egy munkafolyamat nehézségét úgy írta le, hogy a tárgyat meg kell fogni, odanyomni a géphez, amíg az elvégzi a kívánt technológiai folyamatot. „Na, ez ám a nehéz munka!” – írta a szakértő anélkül, hogy a gép vagy a személy erő kifejtését bármely fizikai fogalommal, mértékegységgel jellemezte volna, így éppen a kívánt munkavédelmi jellemzők nem voltak feltárhatók.)

A szakértő gyakran sodródik abba a helyzetbe, hogy az ügy elbírálása szempontjából jelentős tényről egyértelmű vagy számszerűsített nyilatkozatot kérnek tőle, miközben szakmai szempontból ez nem meghatározható. Néha még az is elhangzik (bár ez inkább rendőrségi ügyek előzetes adatgyűjtésére jellemző), hogy most azonnal „döntse el” a szakértő, hogy pontosan mi történt. Ha a szakirodalom, a tények alapján ez nem lehetséges, akkor a szakértőnek ellen kell állnia ilyenkor. Az ügyek elbírálásakor a szakértői vélemény csak az egyik eleme a bizonyításnak, ha ez nem egyértelmű, akkor az egyéb adatok, körülmények, bizonyítékok az irányadóak, soha nem a szakértő dolga a döntéshozatal.

Terjedelmi okokból e helyen nem tudunk részletesen szólni a szakértő megjelenése, részvételi viselkedése, hitelessége, a felekkel való kapcsolata kérdéseiről. A szakértői képzés és

továbbképzés hagyományosan a jogszabályok főbb vonalakban történő ismertetésére és néhány gyakorlati probléma megválaszolására szorítkozik.

5. A szakértő díjazása

A polgári ügyek nagyobb részében érvényesül, hogy a szakértő maga állapítja meg a díjat. Nincs előre bejelentett díja és nem kell követnie a díjrendelet mellékletében szereplő hatósági árat. Ennek alapján javasolható lenne, hogy minden kirendelés esetében készüljön szakértői munkaterv és előzetes ár kalkuláció, hogy ez ne képezze később vita tárgyát. A 13 éve változatlan hatósági díj tarthatatlan és elfogadhatatlan. Ezen kérdéseket jogszabály-módosítással lehetne megnyugtatóan rendezni.

Néhány bíróság azt a gyakorlatot folytatja, hogy a szakvélemény elkészültét követően tájékoztatja a szakértőt, hogy az ügyfél kedvezményei miatt az állam viseli költséget, és ezért nem hajlandó a felszámított díjat megállapítani. Ez az utólagos tájékoztatás a szakértő számára diszkriminatív és megtévesztő, nincs jogalapja, megítélésem szerint etikailag is vállalhatatlan. Amennyiben a kirendelésbe foglalja a tájékoztatást a bíróság, akkor van mód arra, hogy a szakértő mérlegelje az ügy elvállalását. Sok esetben, ha a bíróság az előterjesztett díjjegyzéktől eltérő díjazást állapít meg, ezt nem végzésként közli, hanem „javított díjjegyzéket kér”, és sajnos a megállapított (jogerős) végzést is felülbírálja a gazdasági hivatal. A jogorvoslat hiánya ezekben az esetekben komoly ellenérzéseket vált ki a szakértőkből. A tárgyalási jelenlét általában megfelelően kerül elszámolásra.

További jogszerűtlen gyakorlat, hogy a szakértőnek megküldi a bíróság a felek észrevételeit és „nyilatkozatot kér”, előre bocsátva, hogy díjazás nem jár. A szakértő nem ügyfél, egyetlen megnyilatkozási formája az ügy érdekében a szakvélemény adása, és az észrevételek kézbevétele önmagában óradíjköteles szakértői tevékenység. Ha a vélemény kérdést is tartalmaz, akkor pedig a kiegészítő szakvélemény szabályai az irányadók. A fél nemtetszése még nem jelenti, hogy hiányos vagy önellentmondásos a szakvélemény, és ezt nem a fél, hanem a bíróság köteles megállapítani.

6. Összefoglalás

A nagy kódexek tekintetében hatalmas kodifikációs munka zajlott az elmúlt években, és a szabályok közel egyidejű bevezetése nem kedvez az új, harmonikus joggyakorlat kialakulásának. Mindezek során a szakértők szerepének és helyzetének szabályozása hiányos és következtelen maradt jó néhány ponton. A szakértők kiszolgáltatottságát ez fokozta, ami veszélyezteti a szakértői tevékenység vonzerejét, ezen keresztül a magas színvonalú, tudományosan megalapozott szakértői munkát. Szükséges lenne az új kódexek és a szakértői törvény kölcsönös revíziója (a szakértők bevonásával) és ehhez kapcsolódóan a szakértők tárgyalási jelenlétével kapcsolatos kérdések szabályozása is, amelyet eddig elhanyagolt területnek tekinthetünk.